

*др Јован Славнић, проф.
Економског факултета у Н. Саду*

ОДГОВОРНОСТ И ОСИГУРАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТЕ КОЈЕ НАСТАНУ ИЗ ДЕЛАТНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈА УДРУЖЕНОГ РАДА КОЈЕ СЕ БАВЕ ДИСТРИБУЦИЈОМ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ

УВОД

1. На плану права претпоставку за установање једног развијеног система осигурања од одговорности из вршења одређене делатности чини постојање јасно (правно) дефинисаног и довољно познатог система одговорности субјеката који су носиоци те делатности. То је случај и са осигурањем од одговорности за штете из делатности коју обављају електродистрибутивне организације удруженог рада. И овде су, дакле, постојећи основи и друга битна обележја одговорности (грађанско-правне) за штете које настају из делатности ових организација удруженог рада елементи осигураног случаја, односно других битних обележја уговора о осигурању од одговорности тих организација.

Одговорност електродистрибутивних организација као категорија од одлучујућег утицаја за усмеравање осигурања од те одговорности и за успостављање једног конзистентног система осигурања такве одговорности, као ни осигурање ове одговорности, нису у довољној мери испитивани у нашој правној литератури.¹⁾ Међутим, она данас, у условима енергетске кризе, несклада између производње и потрошње електричне енергије и појаве масовних штета које настају због обуставе и прекида у испоруци електричне енергије, као што су оне које настају због изгубљеног дохотка потрошача електричне енергије, изазваних трошкова пословања, квара сировина и производа потрошача и других штета, или оних које претрпи потрошач електричне енер-

¹⁾ Један од ретких, на жалост доста уопштен рад у тој области, је реферат проф. др П. Шулејића за Саветовање о грађанско-правној одговорности електродистрибутивних организација по Закону о облигационим односима у организацији Пословне заједнице електродистрибуције Србије и Института за упоредно право у Београду од октобра 1979: „Осигурање и одговорност за штету која настаје из делатности електропривредних организација“.

гије у вези са одступањима од напона или фреквенције електричне енергије насталим поремећајем у испоруци, као што су кварови и оштећења која настају на електричним апаратима и инсталацијама потрошача приликом укључивања електричне енергије након прекида њене испоруке и друго, добијају посебан значај. Зато је први задатак који се поставља пред литературу да изврши темељита и свеобухватна истраживања грађанско-правне одговорности организација удруженог рада које се баве дистрибуцијом електричне енергије. У противном неће се брзо и лако доћи до задовољавајућих практичних резултата на терену осигурања — утврђивању услова осигурања, тарифа премија, табела максималног самопридржаја и других пословних општих аката у осигурању од одговорности.

2. Пошто се правно дефинише одговорност организације удруженог рада која се бави дистрибуцијом електричне енергије, као следећи задатак, долази правно дефинисање осигурања одговорности ових организација удруженог рада. При томе истраживања у овом домену — правном дефинисању уговора о осигурању од одговорности у вршењу једне овакве привредне делатности могу бити шире или уже постављена. С једне стране, то зависи од циља који се пред аутора једног таквог задатка постави у осветљавању проблема осигурања од одговорности, а, с друге стране, и од резултата до кога се дошло приликом испитивања одговорности ових организација удруженог рада.

Имајући у виду да је овај рад инспирисан, пре свега, практичним потребама на изради јединствених југословенских Општих услова за осигурање од (опште) одговорности, ми ћемо се ограничити на излагања о предмету осигурања и још неким другим битним елементима за дефинисање осигурања од одговорности организација удруженог рада које обављају делатност електродистрибуције у светлу решења која за та питања даје Предлог ових општих услова Удружења осигуравајућих организација Југославије из октобра 1982. године.

3. Међутим, једно излагање, усмерено на задовољавање искључиво потреба праксе заједнице осигурања имовине и лица у овој врсти осигурања било би, ако би се доследно спровело, једнострано. Онда када се покаже да су могућности грађанско-правне одговорности организација удруженог рада које се баве делатношћу електродистрибуције и њиховог осигурања ограничене у остваривању основних, најважнијих и најопштијих функција које они имају — обештећења оштећених лица, расподела штетних последица, гаранција права грађана као потрошача електричне енергије и правних лица и друга — биће неопходно да упутимо и на друге облике осигурања којима ће се ови циљеви постићи као што ће бити потребно да се укаже на оне проблеме и питања одговорности организација електродистрибуције која су од општег правног значаја, која су од интереса за теорију нашег права о грађанско правној одговорности, а не само практичне потребе осигурања.

I. ДРУШТВЕНЕ И ПРАВНО-ПОЛИТИЧКЕ КОМПОНЕНТЕ, ОДНОСНО ПРИНЦИПИ КОЈИ СУ ОСНОВ ЗА ФОРМИРАЊЕ И РАЗВОЈ КАТЕГОРИЈЕ ГРАЂАНСКО-ПРАВНЕ ОДГОВОРНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈА КОЈЕ СЕ БАВЕ ДИСТРИБУЦИЈОМ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ

4. Да би се разумела правила о одговорности организација које се баве дистрибуцијом електричне енергије потребно је најпре да идентификујемо она основна начела на којима се заснива грађанско-правна одговорност тих организација, односно прво треба да установимо друштвена и правно-политичка опредељења на којима се успоставља концепција грађанско-правне одговорности за штете из делатности организација удруженог рада електродистрибуције. Посматрањем ових начела могуће је оценити да ли систем материјалне одговорности која проистиче из делатности које обављају организације које се баве дистрибуцијом електричне енергије одговара општим функцијама грађанско-правне одговорности и друштвеним потребама, па самим тим, речником правне праксе изражено, да ли је систем правила о одговорности организација у делатности електродистрибуције задовољавајуће постављен, и, затим, сагледати, евентуално, потребу и путеве усавршавања система њихове одговорности у правцу њеног поштравања, респектујући оне услове који за то постоје и који ће указати на оправданост такве доградње режима ове одговорности.

При томе, треба имати у виду да су ови принципи на којима се креира грађанско-правна одговорност организација електродистрибуције истовремено и основи за утврђивање овим организацијама особеног правног положаја, али и специфичних решења неких других облигационих правних односа тих организација. О (могућим) међусобним утицајима тих посебних, глобално речено, решења статуса и пословања организација удруженог рада које врше делатност електродистрибуције биће касније речи.

5. Један од основних принципа на којима се изграђује правни положај и тиме и читав концепт одговорности организација које врше дистрибуцију електричне енергије јесте место, тј. положај, који ове организације као субјекти електропривредне делатности имају у електроенергетском систему републике, односно аутономне покрајине. Организације које се баве дистрибуцијом електричне енергије јесу, наиме, технички и технолошки повезане са организацијама удруженог рада које се баве производњом и преносом електричне енергије у републици, односно аутономној покрајини. Оне су, као субјекти развођења и трансформације преузете електричне енергије са преносне мреже (од организација које се баве преносом електричне енергије) или непосредно од електрана (од организација које производе електричну енергију) као и субјекти испоруке електричне енергије потрошачима чији су електроенергетски објекти прикључени на њихову (дистрибутивну) мрежу, у остваривању своје функције у јединственом електроенергетском систему репуб-

лике или покрајине и испуњавању својих обавеза према потрошачима електричне енергије на уредно и несметано снабдевање електричном енергијом у зависности од услова пословања и уопште правом нормираног (правног) положаја оних организација које су заједно са њима — дистрибутивним организацијама — три неодвојива сегмента електропривредне делатности.²⁾

Техничко и технолошко јединство електроенергетског система, чији је један од основних циљева да обезбеди уредно и несметано снабдевање потрошача електричном енергијом, остварује се у СР Србији и обавезном сарадњом електропривредних организација (организација за производњу, пренос и дистрибуцију електричне енергије) и организација које трајно производе угља за потребе организација за производњу електричне енергије (електрична) које тако и саме постају субјекти електропривредног система републике.³⁾

6. Ради остваривања функционисања јединства електроенергетског система, односно успостављања међусобних односа у погледу производње, преноса и дистрибуције електричне енергије и производње угља за потребе електрана којима ће се обезбедити рационално коришћење електроенергетских објеката и постројења и уредно и трајно снабдевање потрошача електричном енергијом, електропривредне организације и организације удруженог рада које трајно производе угља за потребе електрана самоуправним споразумима и другим самоуправним општим актима непосредно, као и у оквиру самоуправних интересних заједница у области електропривреде уређују своја права, обавезе и одговорности. Међу тим правима од посебног су значаја она права, обавезе и одговорности које проистичу из њихових програма и планова изградње електроенергетских објеката и постројења, технологије и организације производње, преноса и дистрибуције електричне енергије и производње угља за потребе електрана, као и уређивања питања експлоатације и одржавања електроенергетских објеката и постројења и објеката за производњу угља за потребе електрана. У истом циљу, осим тога,

²⁾ У том смислу се законским актима електроенергетски објекти и постројења за производњу, пренос и дистрибуцију електричне енергије на територији одређене републике, односно покрајине проглашавају јединственим техничко-технолошким електроенергетским системом односно републике, односно покрајине (чл. 4, ст. 1—3. Закона о електропривреди СР Србије, „Службени гласник СР Србије”, бр. 57/80; чл. 6. Закона о енергетском господарству СР Словеније, „Урадни лист СР Словеније”, бр. 33/81; чл. 5. ст. 1. Закона о електропривреди СР Хрватске, „Народне новине”, бр. 52/74, 12/75 и 57/76, итд.). Закон о електростанству СР Македоније објављен је у „Службеном веснику СР Македоније”, бр. 10/78, Закон о електропривреди СР Босне и Херцеговине у „Службеном листу СР Босне и Херцеговине”, бр. 16/78, Закон о електропривреди СР Црне Горе у „Службеном листу СР Црне Горе”, бр. 32/75 и 32/79, Закон о електропривреди САП Војводине у „Службеном листу САП Војводине”, бр. 6/81, а Закон о електропривреди САП Косово у „Службеном листу САП Косово”, бр. 32/76.

³⁾ Чл. 5. Закона о електропривреди.

електропривредне организације самоуправним споразумима и другим самоуправним општим актима уређују и обезбеђују и праћење и анализирање остваривања електроенергетског биланса које доноси републичка заједница електропривреде, затим, енергетске услове рада електроенергетског система републике, кретање производње и потрошње електричне енергије по структури, усаглашено коришћење електроенергетских објеката и постројења, вођење документације о погонској спремности електроенергетских капацитета, праћење дотока и стања нивоа воде у хидроакумулацијама и снабдевеност електрана горивом, праћење стања напона и фреквенције у електроенергетском систему републике, вршење диспечерске службе и друга питања која се односе на уредно и несметано функционисање електроенергетског система републике и у тим секторима међусобних односа преузимају права, обавезе и одговорности⁴⁾.

7. Не треба, међутим, испустити из вида да се у нашем правном систему и међусобни односи између електропривредних организација и организација које трајно производе угаљ за потребе електрана у погледу производње, преноса и дистрибуције електричне енергије и производње угља за потребе електрана и потрошача електричне енергије заснивају на самоуправним основама и да се уређују самоуправним споразумима и другим самоуправним општим актима непосредно и у оквиру самоуправних интересних заједница електропривреде. О самоуправном интересном организовању потрошача електричне енергије и електропривредних организација, као и организација које производе угаљ за потребе електрана, и улози коју у овој области самоуправних односа имају самоуправне интересне заједнице у области електропривреде (основне, регионалне и републичка) нећемо се ближе упуштати пошто та питања излазе из оквира наше теме. Довољно је само истаћи да се самоуправним споразумима и другим самоуправним општим актима утврђују у оквиру ових самоуправних интересних заједница обавезе потрошача и електропривредних организација којима се обезбеђује задовољавање потреба и интереса потрошача, усклађује рад електропривредних организација са тим потребама и интересима и остварују њихови заједнички интереси, затим, се преузимају и посебне мере, а са њима и одређене обавезе, за усклађивање капацитета електропривредних организација са садашњим и будућим потребама потрошача, планира се развој и програмира изградња објеката за дистрибуцију електричне енергије и утврђују извори финансирања изградње тих објеката и у вези са тим преузимају обавезе, утврђују услови за испоруку електричне енергије и остварују се други међусобни односи ради задовољавања потреба и интереса потрошача електричне енергије и електропривредних организација, односно организација које

⁴⁾ В. чл. 7, 15. и 16. Закона о електропривреди СР Србије.

производе угља и ради усклађивања рада у области електропривреде са тим потребама и интересима⁵⁾.

Оно што је овде, међутим, значајно напоменути у вези са темом коју разматрамо, то је да су сви ти самоуправни споразуми и други самоуправни општи акти којима потрошачи и организације електропривреде непосредно или у оквиру самоуправних интересних заједница уређују своје међусобне односе као и они самоуправни споразуми и други самоуправни општи акти којима се у погледу производње, преноса и дистрибуције електричне енергије непосредно или у оквиру самоуправних интересних заједница електропривреде уређују међусобни односи електропривредних организација (№ 6), оквир у коме се организације удруженог рада које се баве електродистрибуцијом (читај: електродистрибуција) имају кретати приликом закључивања уговора са потрошачима о испоруци електричне енергије. О односу између уговора о испоруци електричне енергије закључених између организација удруженог рада дистрибутера електричне енергије и потрошача и ових самоуправних општих аката биће нешто касније речи када будемо излагали грађанско-правну одговорност ових организација која проистиче из уговора са потрошачима о испоруци електричне енергије, тј. приликом излагања о обавези дистрибутивних организација да се приликом закључивања уговора о испоруци електричне енергије придржавају самоуправног споразума о основама плана републичке самоуправне интересне заједнице електропривреде, односно плана самоуправних интересних заједница и планом саме те организације.

8. Јединство електроенергетског система има у нас своју посебну особеност која је истовремено и ограничавајући фактор у изградњи концепције система грађанско-правне одговорности организација које се баве дистрибуцијом електричне енергије према потрошачима и то у правцу проширења њених граница у мери у којој ће она бити одраз већег степена заштите интереса потрошача, дакле, попримити облик пооштрене одговорности за извршење обавеза поводом испоруке електричне енергије у односу на одговорност коју ове организације сада имају према потрошачима. Реч је о томе да код нас није остварено јединство електроенергетског система земље.

Технолошко јединство тог система је (нормативно) обезбеђено обавезом удруживања организација које производе и организација које се баве преносом електричне енергије у Заједницу југословенске електропривреде⁶⁾. Техничко јединство електроенергетског система које се остварују међусобним повезивањем производних, преносних и дистрибутивних електроенергетских објеката и постројења, односно повезивањем орга-

⁵⁾ Закон о самоуправним интересним заједницама у области електропривреде СР Србије, чл. 1. и 3. „Службени гласник СР Србије”, бр. 50/78.

⁶⁾ Закон о удруживању у Заједницу југословенске електропривреде, чл. 1. и 10. „Службени лист СФРЈ”, 18/78.

низација које се баве производњом, преносом и дистрибуцијом електричне енергије за потребе других организација и заједница је препуштено самосталном одлучивању субјеката енергоенергетских система република и покрајина.⁷⁾

Од коликог би значаја за правни режим одговорности организација у делатности дистрибуције електричне енергије за извршење обавеза из закључених уговора о испоруци енергије било и повезивање енергоенергетског система са електроенергетским системима суседних земаља или и шире није потребно посебно разјашњавати.

9. Особеност делатности, односно посебност природе пословања организација које се баве дистрибуцијом електричне енергије и других електропривредних организација јесте у томе да оно представља незаменљив услов живота и рада грађана и рада самоуправних организација и заједница. То је управо налагало да се услови и начин вршења ове делатности, односно пружања и коришћења услуга електропривредних организација нормативно уреди тако да код њих дође до изражаја потреба за успостављањем правила којима се одступа од правила којима се уређује вршење делатности осталих организација удруженог рада.

Ова својственост правног регулисања вршења делатности електропривреде јавља се као нужност у остваривању истакнутих циљева у пословању организација у области производње, преноса и дистрибуције електричне енергије. Ти циљеви су уосталом и разлог и садржина обављања делатности ових организација.

Тај особит правни режим вршења делатности електропривреде — појмовно означен правним режимом делатности или послова од посебног друштвеног интереса — пропраћен је специфичним решењима кроз која се испољава правни положај организација које се баве дистрибуцијом електричне енергије којима се одступа од општих решења положаја организација удруженог рада, али и неким специфичним решењима у облигационо-правним и другим односима тих организација, као што је законски установљена обавеза организације дистрибуције енергије да закључи уговор са потрошачем о испоруци електричне енергије, затим, законом утврђено овлашћење овим организацијама да потрошачима обуставе испоруку енергије и друго, што је све од несумњивог утицаја и на грађанско-правну одговорност које организације електродистрибуције имају према потрошачима.

Ове посебности једна на другу врше међусобни утицај. Зато је и питање имовинске одговорности која настаје из вршења делатности организација електродистрибуције, иако на изглед облигационо-правна материја, и област статусног права организација електропривреде.

⁷⁾ Закон о електропривреди СР Србије, чл. 4, ст. 4.

10. Сада је већ јасно зашто садржина одговорности за штете које настану из делатности организација које се баве дистрибуцијом електричне енергије не мора бити регулисана на јединствен начин. Наиме, ако се остварење посебног друштвеног интереса у обављању делатности организација које се баве дистрибуцијом енергије манифестује кроз специфична решења правног положаја ових организација и путем посебних решења у облигационо-правним односима тих организација са корисницима њихових услуга (потрошачима енергије), а та правна област је, према Уставу СФРЈ, предмет нормирања закона република и покрајина, разумљиво је да су у домену функционисања електроенергетског система, односно испољавањима посебног друштвеног интереса у вршењу привредне делатности коју обављају организације дистрибуције електричне енергије, па тиме и њене имовинско-правне одговорности према потрошачима, могуће разлике у законским актима република односно покрајина.⁸⁾ У испитивање тих разлика ми се, међутим, нећемо упуштати. Простор и време које нам је стављено на располагање то не дозвољава. На ту могућност и примену републичких и покрајинских закона упућују и одредбе Закона о облигационим односима⁹⁾.

11. Остваривање, односно постојање посебног друштвеног интереса у вршењу делатности организација у делатности електродистрибуције је посебан, и одвојен од осталих, принципа који у одређеној мери утиче да се и грађанско-правна одговорност ових организација регулише на посебан начин и посебним правилима (изворима права). Ипак, њиме се не исцрпљује арсенал принципа на којима се има посматрати режим материјалне одговорности електродистрибутивних организација.

На правни режим одговорности организација које обављају делатност електродистрибуције утиче и објективни положај који има читава привредна грана којој припадају ове организације (електропривреда) у нас. Ту се, пре свега, мисли на њену неразвијеност, која се испољава у недовољно изграђеној мрежи електроенергетских објеката и постројења, зависност од увоза погонског горива и репроматеријала и друго. И то несумњиво има значајног одраза на успостављање правног режима одговорности електродистрибутивних организација према потрошачима енергије и у том светлу треба посматрати правно-институционални оквир у коме је данас дефинисан овај режим, његове функције које су основ на коме се она изградила и на којима би без сумње требало да се и даље изграђује.

12. Принципи на којима се изграђује у нашем правном систему грађанско-правна одговорност организација које обављају делатност дистрибуције електричне енергије које смо управо изложили односе се на одговорност из уговора о испоруци — углавном за обавезу на испоруку енергије.

⁸⁾ Чл. 49, ст. 2. Устава СФРЈ.

⁹⁾ Чл. 24. Закона о обл. односима.

Правила којима се ти принципи конкретизују, тако што се организацијама које се баве дистрибуцијом електричне енергије утврђују одговарајуће обавезе према потрошачима и уређују односи из уговора које закључују са њима, као и начин санкционисања повреда обавеза које имају, односно њихова грађанско-правна одговорност за пропусте у извршавању тих обавеза, садржана су поред Закона о електропривреди и у Општим условима о испоруци електричне енергије које на основу овлашћења из тог закона доноси Републичка самоуправна заједница електропривреде¹⁰). На оне обавезе ових организација према потрошачима које су по свом настанку *ex lege* обавезе или проистичу из закључених уговора о испоруци које су по својој правној природи имовинског карактера или њихова повреда повлачи имовинску одговорност електродистрибуције, као допунска, примењују се правила која су садржана у Закону о облигационим односима и то, пре свега, она која се односе на проузроковање штете и уговор о продаји.

13. Грѣба напоменути да организације које се баве делатношћу дистрибуције електричне енергије одговарају и за повреде материјалних обавеза које су преузеле приликом уређивања својих односа поводом производње, преноса и дистрибуције електричне енергије и производње угља за потребе електрана, са организацијама које обављају те делатности и потрошачима. То су они односи, односно материјалне обавезе које ове организације преузимају из оних односа које уређују са осталим електропривредним организацијама и организацијама које производе угља за потребе електрана, односно потрошачима самоуправним споразумима и другим самоуправним општим актима непосредно или у оквиру самоуправних интересних заједница електропривреде, или и уговора које на основу ових самоуправних општих аката међусобно закључују. То би биле, на пример, материјалне обавезе које организације преузму самоуправним споразумима о удруживању средстава за изградњу електроенергетских објеката, самоуправним споразумима о удруживању средстава за извршавање задатака и послова у самоуправној интересној заједници електропривреде и друге за које ове организације иначе одговарају према правилима утврђеним Законом о удруженом раду (чл. 604). Тај облик материјалне одговорности организација које се баве дистрибуцијом електричне енергије није предмет наших разматрања.

II. ПРАВНИ РЕЖИМ ГРАЂАНСКО-ПРАВНЕ ОДГОВОРНОСТИ ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈЕ

14. Организација која се бави дистрибуцијом електричне енергије има непосредно на основу Закона о електропривреди одређене обавезе и дужност на преузимање одређених понаша-

¹⁰) „Службени гласник СР Србије”, бр. 65/81.

ња као субјекат електроенергетског система и испоручилац електричне енергије потрошачима. Поједине од тих обавеза и нека од тих значајнијих понашања тичу се уговора о испоруци електричне енергије који она закључе са потрошачима и имају природу законских уговорних обавеза, односно понашања. Ипак, то нису једине обавезе које се Законом о електропривреди одређују овој организацији. На основу Закона она има и одређене дужности, односно обавезу преузимања одређених понашања која не произилазе из њеног својства уговорне стране у уговору о испоруци електричне енергије који закључује са потрошачима. То су обавезе које проистичу из њеног положаја које има у електроенергетском систему, а то је да је испоручилац енергије (и то непосредни) потрошачима. Оне се не уређују уговором о испоруци и имају карактер *ex lege* обавеза према потрошачима, мада их некад ближе уређују Општи услови о испоруци (пример обавеза давања електроенергетске сагласности). Повреда тих обавеза санкционише се имовинским санкцијама — накнадом штете и као облик грађанско-правне одговорности оне ће бити посебно разматране.

Одређене обавезе дистрибутер преузима и на основу самог уговора о испоруци, односно Општих услова уговора о испоруци електричне енергије.

Повредом тих обавеза које су, такође, правни основ за настанак њене грађанско-правне одговорности не затвара се круг случајева те одговорности. Организација електродистрибуције има обавезу на одређена понашања (према потрошачима и трећим лицима) као субјекат вршења одређене привредне делатности — обавезе које има као и сваки субјекат неких друштвених активности. У погледу тих обавеза она се изједначава са свим осталим субјектима који су носиоци друштвених активности без обзира да ли та активност, и у ком подручју, има или нема особине делатности која изазива повишену опасност за средину, односно делатности у чијем се вршењу користе опасне ствари.

Одговорност потрошачима и трећим лицима за штету насталу у обављању делатности може се заснивати на кривици, дакле, бити облик субјективне одговорности¹¹⁾, на одговорности за употребу и држање опасне ствари или вршење опасне делатности и одговорности за штету коју радник у раду или у вези са радом проузрокује трећем лицу, тзв. одговорности организација удруженог рада према трећем.¹²⁾

¹¹⁾ „Испоручилац електричне енергије одговоран је потрошачу за штету и када је до прекида довода електричне енергије дошло услед потрајалости инсталација у граду јер није смео извршити прикључак своје мреже на инсталацију потрошача која није била технички исправна” (пре-суда Врховног суда БиХ, Гж. 1073/72).

¹²⁾ Пример из праксе ЗОИЛ „Дунав”: Приликом проширења НН мреже радници електродистрибуције су поставили водове на земљу дуж трасе постављања мреже и у време када је наишао коњ оштећеника изненада су ове ставили под напон услед чега је животиња погинула.

Јасно је да се, полазећи од карактера делатности којом се бави електродистрибуција, она најчешће одговарати применом правила о објективној одговорности. Примери тих облика штете бројни су. Ту долазе управо оне бројне штете које настају на инсталацијама и објектима потрошача услед наднапона насталог приликом укључивања електричне енергије након прекида односно обуставе у испоруци енергије, као и оне које настају случајем. Међу тим штетама које настају повредом имовинских интереса или личности нарочито су бројне оне код којих је виша сила услов али не и непосредни узрок штете, као што су, на пример, удар грома који је изазвао оштећење изолатора електричне мреже тако што је направио мали продор који се затим услед дејства струје високог напона повећао те довео до потпуног уништења изолатора, пада електричног вода и усмрћења животиња, или, дејство јаког ветра који је покладао НН мрежу услед чега је дошло до преплитања каблова електричне мреже и пренапона струје и затим оштећење електричних апарата у домаћинству потрошача. Узроци штета чији су примери узети из праксе ЗОИЛ „Дунав” произилазе из делатности електродистрибуције и они су случајност за коју она одговара.

Ми све случајеве, тзв. деликтне грађанско-правне одговорности, само напомињемо с обзиром на њихов значај као елемента осигураног случаја у осигурању од одговорности. Наша литература је на овом подручју грађанско-правне одговорности дала запажене резултате и дуже задржавање на њој у овом раду би било сувишно. Ради потпуности сагледавања грађанско-правне одговорности организација електродистрибуције треба додати да оне одговарају и за штете које причине трећим лицима и када ове нису непосредно у вези са вршењем дистрибуције енергије. То су штете које настану у вези са вршењем делатности ових организација а резултат су тзв. акцесорних послова и радњи. И оне су обухваћене осигурањем од одговорности и то је разлог да их овде помињемо.

15. *Одговорност за повреду обавезе на давање електроенергетске сагласности потрошачу.* — Кориснику енергије који жели као нови потрошач да своје електроенергетске објекте прикључи на мрежу дистрибутера ради коришћења енергије, организација која се бави дистрибуцијом електричне енергије има обавезу (законом утврђену) да на његов захтев, као и потрошачу који жели да повећа потрошњу енергије, односно ангажовану снагу енергије, изда електроенергетску сагласност (она, иначе, садржи према југословенским стандардима или нормативима републике самоуправне интересне заједнице електропривреде утврђене техничке услове за прикључење објеката потрошача на дистрибутивну мрежу, и то су они услови који се тичу инсталисане и максималне снаге трошила и напона и могуће годишње потрошње енергије, односно врсте и места прикључења објеката потрошача на мрежу).

Електроенергетска сагласност дистрибутивне организације, то треба посебно подвући, има природу правног акта којим она преузима и одговарајуће материјалне, имовинске обавезе, односно одговорност за њихову повреду. Овом сагласношћу, која се даје у форми решења и при чијем издавању се примењују одредбе Закона о општем управном поступку, електродистрибутер, будући испоручилац енергије, према кориснику енергије, будућем потрошачу, преузима обавезе — тзв. енергетске — у бази са снабдевањем електричном енергијом, тј. обавезу да га снабдева енергијом према у решењу одобреној снази и пројцираној (могућој) годишњој потрошњи утврђеној на бази намене за коју ће се енергија користити, укупној инсталираној снази трошила, вршном оптерећењу и др. У складу са тим енергетским обавезама, према томе, има се и закључити уговор о испоруци енергије са потрошачем.

16. Обавеза електродистрибутера на давање кориснику енергије електроенергетске сагласности условљена је, према Закону о електропривреди, границама енергетских и техничких могућности. Овде, међутим, остаје отворено питање од значаја за утврђивање одговорности дистрибутера, и то како оне везане за издавање сагласности, тако и оне која настаје када дистрибутер не извршава електроенергетске обавезе утврђене електроенергетском сагласношћу (било тако што не прихвата да их укључи у уговор о испоруци или уговором преузете обавезе које су у складу са том сагласношћу не испуњава). То питање се тиче релевантних граница енергетских могућности у оквиру којих се процењује да ли је дистрибутер извршио своју законску дужност да изда електроенергетску сагласност.

Законодавац се децидирано не изјашњава да ли се те могућности процењују у односу на дистрибутера који даје сагласност и његових правних односа са организацијама које производе и обављају пренос електричне енергије засноване непосредно, односно у оквиру основне самоуправне интересне заједнице електропривреде или у оквиру и регионалних, односно самоуправне интересне заједнице електропривреде републике. У Закону о електропривреди се каже да је електропривредна организација дужна да изда сагласност „ако је потрошња електричне енергије нових потрошача или повећање ангажоване снаге, односно повећање потрошње електричне енергије постојећих потрошача у складу са плановима и програмима развоја изградње електроенергетских објеката и постројења или ако се повећањем потрошње, односно повећањем ангажоване снаге битно не угрожава, у погледу количине и квалитета, снабдевање постојећих потрошача електричном енергијом (према преузетим обавезама и остварењу планова и програма развоја електроенергетских објеката и постројења — примедба Ј. С.), као и прописани рад електроенергетских објеката и постројења (што би биле законом утврђене техничке могућности за давање електроенергетске сагласности — примедба Ј. С.)”. Оваква формулација је несумњиво недовољно јасна и дозвољава различита тумачења. Зато, ако

пођемо од овако израженог решења закона и његовог става у погледу обавеза које дистрибутер може да предузме према потрошачу уговором о испоруци енергије, а то је да дистрибутер ове обавезе преузима „у складу са самоуправним споразумом о основама плана, планом те организације и интересне заједнице електропривреде“, могло би се тврдити да се електроенергетске могућности, у оквиру којих се издаје електроенергетска сагласност и преузимају електроенергетске обавезе дистрибутера и има утврђивати његова одговорност, посматрају у оквиру електроенергетских могућности републике, што би и одговарало принципу јединства електроенергетског система како је он нормативно постављен (чл. 23, ст. 2. и чл. 28, ст. 1. у вези са чл. 7). Међутим, ако се запази да се у Општим условима о испоруци електричне енергије електроенергетске могућности повезују са плановима развоја и плановима изградње енергетских објеката и постројења испоручиоца и он ослобађа обавеза преузетих електроенергетском сагласношћу према потрошачу ако до неостварења програма развоја и планова изградње електроенергетских објеката дође из разлога „који не зависе од испоручиоца, а давање сагласности је засновано на њиховој реализацији“, можемо констатовати да Општи услови рестриктивније посматрају одговорност дистрибутера за обавезе преузете према потрошачу у вези са испоруком енергије на основу електроенергетске сагласности која му је дата.

Општи услови не само да ову одговорност повезују са изграђеношћу капацитета дистрибутера већ одговорност за неостваравање програма развоја и планова изградње објеката и постројења заснивају на најуже посматрано субјективној одговорности електродистрибуције, дакле, и независно од тога што би према општим правилима права, неизграђеност капацитета за које одговарају дистрибутеру субјекти са којима је он поводом њихове изградње у правном односу (на пример, уговору о грађењу), за ове, потрошаче, то било *res inter alios acta*. С друге стране, очигледно да овако, како је то учињено у Општим условима, одговорност електродистрибуције за неизвршавање електроенергетских обавеза, које се везује само за програме развоја и планове изградње објеката и постројења електродистрибутивне организације као испоручиоца, не одговара принципу јединства електроенергетског система републике. Нормативно утврђено јединство тог система које се испољава кроз техничку и технолошку повезаност (и зависност) објеката и постројења, односно делатности сваког од субјеката тог система, морало би да се рефлектује и на одговорност дистрибутивне организације тако да она одговара за понашање било ког субјекта у овом систему у односу на извршење обавеза које је прихватила одређена организација дистрибуције према потрошачу, а оне су преузете у складу са програмима и плановима основних, регионалних и републичке самоуправне интересне заједнице електропривреде, дакле, плановима и програмима развоја изградње електроенергетских објеката и постројења свих субјеката (јединстве-

ног) електроенергетског система у републици¹³). Разуме се да у том светлу посматрано и светлу решења која садржи Закон о електропривреди (чл. 23, ст. 1) у погледу одговорности за обавезе које организација дистрибуције преузима према потрошачу издавањем електроенергетске сагласности, постоје озбиљни разлози за оцену законитости Општих услова.

17. Штета која може да настане за потрошача у вези са издавањем електроенергетске сагласности би била она која му је проузрокована тиме што приликом закључења уговора о испоруци дистрибутивна организација не прихвата да уговором утврди као своје, оне обавезе које је преузела давањем електроенергетске сагласности, као и она која постоји зато што на основу закљученог уговора о испоруци ова организација не извршава електроенергетском сагласношћу преузете обавезе, те дође до привременог или трајнијег одлагања извршавања тих обавеза. Она би се испољавала у захтеву за накнаду трошкова које је потрошач, као инвеститор, имао у изградњи, односно улагању у електроенергетске објекте које је градио у складу са добијеном сагласношћу, а не може да их користи, као и, евентуално, у изгубљеном доходу због немогућности да користи електроенергетске објекте које је изградио према добијеној сагласности (обична штета и измакла корист)¹⁴).

18. Организација електродистрибуције на чију се мрежу прикључују објекти потрошача има иначе обавезу да електроенергетску сагласност кориснику енергије изда у року од 30 дана од дана подношења писменог захтева (за градилиште и привремене објекте у року од 3 дана), с тим да је тај захтев, ако се гради нов или реконструише постојећи објекат који треба снабдевати енергијом, или за чије је снабдевање потребно повећање потрошње, односно ангажовање снаге енергије, поднет у току изградње инвестиционе техничке документације, односно издавања одобрења за изградњу.

Ако дистрибутивна организација на основу уредног захтева за издавање не изда у року утврђеном у Закону о електропривреди сагласност или одбије да је изда и поред тога што за то има енергетских и техничких могућности, потрошач основано може захтевати накнаду штете из основа тзв. одговорности правног лица за штету коју његов орган проузрокује трећем ли-

¹³) Посебан проблем који се још овде јавља у вези са обавезом електродистрибуције о којој овде говоримо то је да се према Општим условима оцена о разлозима заостајања изградње електроенергетских објеката, односно о томе да ли оно зависи или не од испоручиоца, даје од стране надлежног органа одговарајуће самоуправне интересне заједнице електропривреде (ст. 2, чл. 12). То би био пример једне рестриктивне клаузуле Општих услова, супротне принципима на којима се заснива систем доказивања у нашем праву. Уместо начела материјалне истине, применом Општих услова у овом подручју правних односа би био институционализиран формални систем доказивања.

¹⁴) Закон о облигационим односима. чл. 180

цу у вршењу или у вези са вршењем својих функција.¹⁵⁾ И ту би дошла у обзир накнада стварне штете, оне која би одговарала висини трошкова које је потрошач имао због одуговлачења у изради инвестиционо-техничке документације, односно прибављања дозволе за изградњу — на пример, повећаних трошкова израде ове документације и електроенергетских објеката за коју је била потребна енергетска сагласност и изгубљена добит — губитак у дохотку због закашњења у изградњи и стављања у функцију потрошачевог објекта.

19. *Одговорност за повреду обавезе на закључења уговора о испоруци електричне енергије са потрошачем и обавезе да се потрошач прикључи на дистрибутивну мрежу.* — По испуњавању услова из електроенергетске сагласности када се она тражи према прописима, као што су они у погледу прикључака, водова, трансформаторске станице, мерних, заштитних и управљачких уређаја, начина заштите од преднапона, напона, корака и додира, итд., организација која се бави дистрибуцијом енергије дужна је да са потрошачем закључи писмени уговор о испоруци енергије и то, према општим правилима Закона о облигационим односима, без одлагања по упућеном захтеву за закључење¹⁶⁾, као и да у примереном року након испуњења услова из електроенергетске сагласности, прописаних техничких услова којима се обезбеђује сигурност људи и имовине (услова које је, евентуално, утврдила самоуправни интересна заједница електропривреде) и прибављања одобрења за употребу објекта када је оно предвиђено прописима о изградњи инвестиционих објеката, прикључи електроенергетски објекат потрошача на своју електроенергетску мрежу, односно када су у питању градилишта и привремени објекти, прибављања потврде о исправности инсталације потрошача¹⁷⁾.

Обе ове законске обавезе електродистрибуције претходе њеној обавези да потрошачу, на основу закљученог уговора о испоруци електричне енергије, односно прикључења електроенергетској мрежи, испоручује енергију. Пошто следе једна другој и имају исте последице — санкционишу се кроз одговорност за штете потрошачу (обичну и измаклу корист) ако се по њима не поступи — могу се посматрати заједно.

Електродистрибуција може да се ослободи одговорности за извршење обавезе да прикључи потрошачеве објекте дистрибутивној мрежи (ова обавеза обухвата и стављање под напон објеката потрошача када су тек и остварени услови за испоруку енергије) само привремено — док потрошач у року који му је она одредила не отклони утврђене недостатке (у погледу прописаних техничких услова којима се обезбеђује сигурност људи

¹⁵⁾ Закон о облигационим односима, чл. 172.

¹⁶⁾ Чл. 26. Закона о електропривреди, чл. 18 Општих услова и чл. 183. Закона о облигационим односима.

¹⁷⁾ Чл. 22. и 25. Закона о електропривреди и чл. 13, 76. и 78. Општих услова.

и имовине). Она не би могла да одбије да потрошача прикључи зато што други потрошач — који има обавезу да, када је то технички најповољније и најрационалније, дозволи да се електроенергетски објекат новог потрошача прикључи на прикључном месту где је прикључен његов објекат — одбија да да дозволу за прикључење. Она би била дужна тада да потрошача који за то испуњава услове у примереном року прикључи на друго прикључно место. Иначе би одговарала као да га није прихватила да прикључи на мрежу¹⁸⁾.

20. Електродистрибуција може, према Општим условима, да прикључи на мрежу и неке потрошаче које не предвиђа Закон о електропривреди — на пример, оне чији су објекти изграђени без одобрења. Ово питање је значајно због тога што се у вези са тим може поставити питање одговорности дистрибутера према потрошачима према којима је преузета обавеза на континуирано снабдевање уговорених количина енергије. Масовна прикључења објеката „дивље градње” на мрежу изнад планираних прикључења, могу, наиме, због преоптерећености мреже и кварова, довести до честих прекида у испоруци потрошачима који су уз електроенергетску сагласност и легалну изградњу објекат прикључили на мрежу, или довести до изостајања пребацивања ових потрошача са једне на другу тарифу.

21. *Одговорност потрошачима за повреду обавезе на испоруку електричне енергије преузету уговором о испоруци, односно самоуправним споразумом о удруживању рада и средстава.* — Уговором о испоруци електричне енергије, односно самоуправним споразумом о удруживању и уговором о испоруци, ако се испорука електричне енергије врши на основу удруживања рада и средстава, утврђују се место предаје (испоруке), начин и рокови испоруке електричне енергије, затим, количина и квалитет, те је он и правни основ одговорности електродистрибуције за извршење обавезе на испоруку.

22. Обавеза електродистрибуције на испоруку обухвата, као што смо напоменули, испоруку електричне енергије потрошачу на уговором утврђеном месту, на у уговору утврђени начин и роковима утврђеним уговором и затим, испоруку уговором утврђених количина и називне снаге и фреквенције, односно утврђеног квалитета електричне енергије.

Повреда обавезе дистрибутера на испоруку у погледу места, начина и уговорених рокова повлачи одговорност за доцњу у испоруци, повреда обавезе у погледу квалитета — одговорност за квалитет, односно тзв. материјална својства испоручене електричне енергије која обухвата испоруку електричне енергије називног напона, снаге (али, видећемо, не и називне фреквенције за случај да она није у мрежи испоручиоца одржавана у току испоруке у Општим условима утврђеним мерним јединицама — 50 Hz), а повреда обавезе на испоруку уговорених количина —

¹⁸⁾ Чл. 23. Закона о електропривреди и чл. 16. Општих услова.

одговорност за квантитет испоруке у погледу мање испоручене од уговором предвиђене количине електричне енергије. Испорука већа од уговорених количина не изазива посебне проблеме и у то питање се не упуштамо.

Одговорност електродистрибуције за доцњу у испоруци као случај неуредне и нередовне испоруке, у коју, по нашем уверењу, према квалификацијама које проистичу из Општих услова улази и повреда обавезе дистрибутера на испоруку уговорених количина, санкционише се правом потрошача да од ове организације захтева исплату у Општим условима предвиђене уговорне казне. О томе ће још бити речи код излагања одговорности за квалитет у испоруци електричне енергије и зато нема потребе да се овде на том питању дуже задржавамо.

Међутим, оно што је овде значајно истаћи за грађанско-правну одговорност дистрибутера, то је правни значај места испоруке, односно предаје електричне енергије. Место предаје електричне енергије је место њеног мерења, те на том месту испоручена електрична енергија мора имати одговарајућу снагу, тј. квалитет и одговарати уговореним количинама које се имају испоручити. При томе, у вези са тим се постављају и посебни проблеми имовинске природе онда када се између места предаје и места мерења јављају губици електричне енергије у оквиру, или и изван, техничких норматива када се и поставља питање утврђивања обрачуна таквих губитака, односно утврђивања разлога тих губитака (на пример, уређаји за мерење нису регистровани енергију) и начина за обрачун испоручене енергије, односно питања начина за утврђивање шта се сматра испорученом електричном енергијом у погледу испоручених количина. О тим питањима, која су од значаја за испитивање обавезе на испоруку уговорених количина Општи услови, углавном, садрже прецизна решења и ми се на њима нећемо задржавати.

23. Природа обавезе организације која врши дистрибуцију електричне енергије на испоруку претпоставља трајност и континуираност снабдевања енергијом потрошача у оквирима уговором утврђених количина и рокова предвиђених за испоруку количина које су уговорене.

Дистрибутер као испоручилац енергије за неуредно или нередовно снабдевање, односно за испоруку уговорених количина електричне енергије у предвиђеним роковима одговара потрошачу по принципу субјективне одговорности. У том смислу је Општим условима утврђено више група случајева којима се искључује постојање кривице и одговорности дистрибутера за неуредно или нередовно снабдевање потрошача, односно за презету обавезу у погледу испоруке енергије.

Прва група случајева односи се на догађаје, односно околности које настају код електроенергетских објеката самог дистрибутера услед којих он не може да трајно и континуирано врши испоруку уговорених количина енергије. У њих се убраја квар, затим, виша сила, која према дефиницији коју дају Општи услови обухвата и кварове на уређајима и постројењима ко-

ји произилазе из њиховог коришћења, односно рада тих уређаја и постројења (квар до кога је дошло услед случаја). Овде је нејасно какво би значење имао квар који је увршћен и као самостални основ који испоручиоца ослобађа преузетих обавеза у погледу испоруке, сем ако се под тим не подразумева и квар који су изазвала трећа лица. Даље, ту су утврђени случај ревизије, ремонта, реконструкције и радови приликом прикључења нових потрошача на мрежу. Одговорност се при томе код наступања ових догађаја, односно околности искључује само онда ако није било техничких могућности да дистрибутер снабдева енергијом потрошача из других енергетских објеката (што је такође недовољно јасан појам с обзиром да су сви ови случајеви везани за функционисање објеката дистрибутера као испоручиоца у условима нормативно утврђеног јединства електроенергетског система републике). Осим тога, када наступе ови случајеви, искључење одговорности је временски ограничено на рок за отклањање квара, последица више силе, обављање ревизије и др. који се димензионира као „краћи рок”, као што се одређује и да се тај период за отклањање последица кварова итд., у коме дистрибутер не одговара за испоруку, поклапа са временом које највише одговара потрошачу да се предузму радови на отклањању квара или другог.¹⁹⁾

Другу групу случајева би представљали они кварови (субјективно или из објективних разлога наступели) на производним и преносним електроенергетским постројењима услед чијег наступања прети опасност од престанка нормалног функционисања (распада) електроенергетског система — поремећаја равнотеже између потреба потрошача и производње и набавке електричне енергије. Ослобађање дистрибутера преузетих обавеза на испоруку енергије овде се своди на привремено ограничење испоруке енергије овим потрошачима и у ограниченом обиму и то у погледу испоруке до степена који омогућава поновно успостављање равнотеже између потреба потрошача и производње и набавке енергије (као и снижења напона за 10% од номиналног).

Оно што изазива дилеме код ових случајева искључења одговорности дистрибутера није само питање квалификације ових кварова. То су и питања евентуалних услова који се морају остварити да би код наступања таквих кварова дистрибутер привремено и у ограниченом обиму био ослобођен обавеза у односу на испоруке електричне енергије потрошачима. Наиме, према Општим условима када наступе овакви кварови испоручилац пре него што ограничи испоруку предузима мере за максимално ангажовање преосталих расположивих производних капацитета енергије, врши додатну набавку енергије од других електроенергетских система у земљи и иностранству, снижава напон за 10% од номиналног напона и споразумно отказује додатне ис-

¹⁹⁾ Чл. 30. 48. и 49. Општих услова.

поруке енергије другим електроенергетским системима. Правна природа ових мера није, међутим, дефинисана. Из Општих услова се не може утврдити да ли су оне правне дужности дистрибутера, да ли је преузимање ових мера услов, тј. да ли морају претходити привременом ограничењу у испоруци енергије потрошачима. Ни одговорност за предузимање тих мера није дефинисана, те се на основу самих Општих услова не може заузети став о њиховом третирању као правних дужности дистрибутера. Поред тога садржина, односно значење неких од тих мера није разјашњено — пример мере „ангажовање преосталих расположивих производних капацитета” у условима јединства електроенергетског система републике.²⁰⁾

Трећу групу случајева који ослобађају дистрибутера презетих обавеза на испоруку електричне енергије у односу на потрошаче, према тумачењима до којих се може доћи анализом одредаба Општих услова, представљају засебну групу околности и догађаја утолико што су посебно издвојени и као такви нормирани приликом утврђивања свих могућих случајева који доводе до ослобађања од одговорности дистрибутера у погледу обавезе на испоруку и што се посебно третирају у погледу њиховог дејства на обавезу дистрибутера на испоруку. Дејствују тако што када наступе дистрибутер може и без претходне најаве обуставити или прекинути испоруку потрошачима. Иначе тичу се функционисања електроенергетских објеката различитих субјеката у том систему. То су захтеви погонских услова, прекиди у мрежи испоручиоца, кварова на трансформаторским, разводним и производним постројењима, изненадна преоптерећења постројења и „други прекиди који трају мање од 2 часа”²¹⁾.

Као што се може приметити, ови случајеви ослобађања одговорности електродистрибуције као испоручиоца енергије изазивају бројне дилеме и нејасноће. Оне се јављају почев од (тумачења) њиховог значења и, код постојања свих тих случајева екскуплације (под које се, иначе, може подвести „све и свашта”), простиру се до границе смисла прокламованог јединства електроенергетског система републике. Ту се, на пример, поставља и питање утицаја кривнице за наступање таквих погонских услова, кварова и неких других догађаја који су предвиђени да ослобађају одговорности испоручиоца и њеног дејства на одговорност дистрибутера као испоручиоца енергије (пример, утицаја неодржавања објеката на настанак погонских услова или кварова који доводе до прекида у испоруци енергије).

Четврта група случајева од утицаја на одговорност електродистрибуције у погледу испоруке уговорених количина енергије утврђена је непосредно Законом о електропривреди. Позната је под заједничким појмом опште несташице електричне енергије. Утицај који има на одговорност дистрибутера испо-

²⁰⁾ Чл. 46. Општих услова.

²¹⁾ Чл. 47. Општих услова.

њава се у делимичном ослобађању ове организације у испоруци енергије према потрошачима — ограничавањем испоруке (и снаге) енергије. Утврђивање конкретних мера ограничења, односно редоследа у ограничењу у испоруци енергије појединим потрошачима препуштено је, међутим, Општим условима. Али важно је истаћи да је законом одређено да одлуке о настанку опште несташице доноси надлежни орган Републичке самоуправне интересне заједнице електропривреде која је обавезна за дистрибутера. На практичном плану то значи да потрошач нема могућности да процењује да ли су наступиле околности за доношење овакве одлуке и да, ако сматра да је његово субјективно право због тога повређено, остварује његову заштиту, односно доказује неоправданост проглашења опште несташице и обезбеди накнаду штете према дистрибутеру који је смањило испоруку уговорених количина енергије што је иначе његово право у претходно изложеним групама случајева, или да се због тога са захтевом за накнаду штете обрати заједници.

Само утврђивање у закону шта се сматра општом несташицом веома је дискутабилно. Општа несташица електричне енергије наступа, према законској формулацији, онда када се због непредвиђених околности могућност производње, односно пренос електричне енергије смањи толико да је угрожена стабилност електроенергетског система републике, а сматра се да је она наступила ако се због насталих прилика у електроенергетском систему републике укупно планиране, односно усаглашене потребе потрошене енергије морају смањити за више од 10%, или, ако се, с обзиром на стање у хидроакумулацијама или резервама горива, предвиђа да би у предстојећем временском раздобљу од највише десет дана могло доћи до смањења планиране производње енергије за више од 10% у односу на усаглашене потребе потрошње. Као што се одмах може запазити у одређивању случајева опште несташице у закону су помешани њени узроци (непредвиђене околности) са њеним последицама (угроженост стабилности електроенергетског система). Очигледно, овде се морало поћи од дефинисања узрока — непредвиђених околности и, евентуално, затим њихових последица. Тада би се, на пример, отклониле дилеме око тога да ли се недостајак девиза за куповину нафте у оквиру предвиђених количина за увоз или смањење резерве горива због тога могу сматрати непредвиђеном околношћу, односно, ако посматрамо последицу, угроженом стабилношћу енергетског система републике. Пошто то није учињено у закону је остављен велик простор за производност и арбитрерност републичкој заједници у тумачењу ове категорије којој потрошач уз то не може ни да се супротстави пошто за то нема расположивих правних средстава.

Са општом несташицом у закону се изједначавају и случајеви неизграђености производних објеката и немогућност набавке или преноса електричне енергије који имају за последицу да није могуће ускладити расположиву енергију у односу на усаглашене потребе потрошача за више од 5%. Наступање

ових околности не везује се за остварење „непредвиђених догађаја”, а при томе се појмовно не одређује значење ових категорија (неизграђеност производних објеката и немогућност набавке и преноса енергије) што је од посебног значаја ако се оне посматрају у светлу у закону прокламованог јединства електроенергетског система.²²⁾

24. Оно што је још значајно истаћи када се разматра одговорност електродистрибуције за испоруку уговорених количина енергије и случајеви ослобађања од те одговорности јесте да у свим овим случајевима за које је предвиђено да њиховим наступањем престаје обавеза на испоруку док околности које су изазвале обуставу испоруке, односно прекид трају да је Општим условима утврђено (уговорно искључење одговорности) да испоручилац не мора накнадно да испоручи ове неиспоручене уговорене количине енергије (изузев ако уговором о испоруци електричне енергије није другачије утврђено).

Када се имају у виду случајеви у којима се дистрибутер ослобађа одговорности према потрошачима за испоруку уговорених количина енергије и начин под којима се има обављати промет робе и услуга²³⁾, а у условима опште несташице енергије и да се испорука енергије потрошачима врши у оквирима граница које треба да доведу до уравнотежења тражене и расположиве електричне енергије, осим потрошачима објеката који су од посебног интереса за привреду и живот људи, општенародну одбрану и друштвену самозаштиту²⁴⁾, тешко је разумети и као могућност да дистрибутер појединим потрошачима, да то не буде на штету других потрошача, јемчи већи степен сигурности у непрекидном снабдевању енергијом. Ипак, та могућност је под посебним уговорним условима у којима дистрибутер преузима одговорност за већи степен сигурности у непрекидном снабдевању енергијом предвиђен у Општим условима према потрошачима којима се испорука енергије врши на основу удруживања рада и средстава.²⁵⁾

Најзад, у разматрању случајева ослобађања организације дистрибутера од одговорности за испоруку уговорених количина енергије (№. 23) не може се мимоићи ни констатација да су овде изложени само они основни „редовни” случајеви који дају право овој организацији да се не придржава преузете обавезе. Испоручилац се ослобађа ових својих обавеза и онда када Извршно веће Скупштине СР Србије у случајевима и под условима утврђеним посебним прописима о мерама ограничења тр-

²²⁾ Чл. 36—38. Закона о електропривреди и чл. 58—59. Општих услова.

²³⁾ Чл. 4, 9. и 20. Закона о основама пословања организација удруженог рада у области промета робе и услуга у промету робе и о систему мера којима се спречава нарушавање јединства југословенског тржишта.

²⁴⁾ Чл. 60. Општих услова.

²⁵⁾ Чл. 17. Општих услова.

жишта и слободног промета робе и услуга одлучи да се ограничи испорука енергије потрошачима.²⁶⁾

25. У случајевима када постоји одговорност дистрибутера као испоручиоца електричне енергије према потрошачу у односу на количину испоручене енергије — одговорност за нередовно или нередовно извршавање уговором преузетих обавеза у испоруци енергије до које је дошло његовом кривицом — Општим условима је одређен највиши износ накнаде који дистрибуција плаћа као уговорну казну потрошачу. Она износи 5% од вредности неиспоручених количина енергије и предвиђено је да се утврђује уговором о испоруци.

Пуноважност ове одредбе уговора о испоруци енергије којом се одређује највиши износ накнаде за случај повреде обавезе електродистрибуције на испоруку уговорених количина енергије се, међутим, мора посматрати у светлу општих правила облигационог права о ограничавању висине накнаде коју дужник дугује повериоцу услед неиспуњења обавезе коју је према њему преузео²⁷⁾. Уговорна казна у висини од 5% од вредности неиспоручених количина енергије зато није пуноважна онда када је тако уговором одређени износ накнаде у очигледној несразмери са штетом (обичном и измаклом користи) коју је потрошач претрпео због повреде обавезе дистрибутера на испоруку уговорених количина и када је до неиспоруке уговорених количина дошло преваром, намерним ниспуњењем или неиспуњењем због крајње непажње дистрибутера када ће потрошач имати право да захтева накнаду целокупне штете коју је претрпео.

26. Треба приметити да самим тим што су у Закону о електропривреди и Општим условима, односно и у уговору о испоруци утврђени случајеви ослобађања електродистрибуције од одговорности за испоруку уговорених количина енергије, одређени услови када она одговара потрошачу за повреду обавезе на испоруку у погледу количине енергије, што је предвиђена висина накнаде штете када одговорност постоји, и други елементи (№. 23—25) за утврђивање ове њене одговорности, да тиме још није заокружен систем одговорности електродистрибуције за извршење обавезе на испоруку уговорене количине енергије.

Да би овај систем био потпун, мимо свих недостатака који су ту присутни, уговором о испоруци мора се регулисати и питање могућих и дозвољених одступања од уговорних количина, питање више испоручене количине енергије, приговора на количину и његовог дејства на права која потрошачу припадају по основу одговорности електродистрибуције за количину испоручене енергије, рока у коме се приговор има упутити и, евентуално његовог облика. Ако та питања уговор о испоруци

²⁶⁾ Чл. 41. ст. 1. Закона о електропривреди.

²⁷⁾ Закон о облигационим односима, чл. 265, ст. 3. и чл. 266, ст. 1. и 2.

не садржи и на њих ће се као допунска примењивати диспозитивна правила из Закона о облигационим односима — методом аналогije она којима се уређује обавеза продавца на предају ствари из уговора у привреди и то у делу који се односи на испоруку уговорене количине (на пример, да улагање приговора није услов за реализацију права која купцу припадају по основу повреде продавчеве обавезе у погледу недостатака у количини и др.).

27. Материјални недостаци, мане у квалитету енергије која се испоручује, испољавају се, то смо већ напоменули, као одступања од називног напона (утврђеног прописима) и називне фреквенције.

За одржавање називног напона на местима предаје енергије потрошачу, уз у Општим условима допуштено одступање (које је различито према томе да ли се ради о испоруци енергије високог или ниског напона), потрошачу одговара организација електродистрибуције на принципу кривце (и то, према општим правилима облигационог права, представљеној кривци, као и код одговорности електродистрибуције за квантитет енергије).

Да би се ово опредељење у погледу одговорности дистрибутера за штету која настане његовим скривљеним понашањем у одржавању напонског стања учинило недвосмисленим у Општим условима се наводе случајеви када се због немогућности успостављања напонског стања испоручилац ослобађа одговорности, и може да испоручује енергију која више или знатније одступа од дозвољених толеранција. То су кварови на електроенергетским објектима испоручиоца проузроковани вишом силом и случајем, кварови на производним и преносним електроенергетским постројењима услед којих долази до поремећаја равнотеже између потреба потрошача и производње, односно набавке електричне енергије, тзв. опште несташице електричне енергије (под истим условима који важе и за ослобађање у овим случајевима испоручиоца од одговорности за испоруку уговореног квантитета енергије) и настанак ненормалних енергетских прилика због великог заостајања развоја електроенергетских објеката.²⁸⁾

Према томе, све оне дилеме које се појављују око квалifikације ових случајева и око њихове усклађености са јединством електроенергетског система и других разлога које смо истакли приликом излагања случајева ослобађања од одговорности за количину енергије појављују се и кад се они јављају као околности које искључују одговорност испоручиоца за напонски квалитет енергије.

Још једна дилема која се овде појављује јесте и питање одређивања висине штете коју ће дистрибутер да плати када је крив за неодржавање напона. Ово питање је од важности сто-

²⁸⁾ В. чл. 26. и 30; чл. 46; чл. 58, ст. 1. и чл. 28. Општих услова.

га што је у овим случајевима повреда уговорне обавезе испору-чиоца могуће да за потрошача настану знатније штете и то не само у облику обичне (оштећења, на пример, енергетских об-јеката, електро-постројења и др.) и измакле добити, већ и евен-туалне штете на неком другом добру потрошача услед испору-ке енергије неодговарајућег напона (тзв. посредна штета пре-ма терминологији облигационог права). Чини се да је интен-ција Закона о електропривреди била да се и тај облик одговор-ности као случај „неуредне“ испоруке уреди Општим условима кроз форму уговорне казне. То се, међутим, тумачењем одредбе у Општим условима о уговорној казни не би могло тврдити да је постигнуто. Према формулацији те одредбе закључује се да се она односи само на повреду обавезе на испоруку уговорене количине, те да се на питање облика и висине ове штете имају применити општа правила облигационог права.²⁹⁾

Систем одговорности електродистрибуције за квалитет енергије у погледу напона, као и у погледу количине испоруче-не енергије, није потпуно дефинисан Законом о електропривреди и Општим условима. И ту је доста остало да се употпуни — кроз одредбе уговора о испоруци који се закључује са потрошачима, или, и без тога, применом правила Закона о облигацио-ним односима која се односе на одговорност продавца за ква-литет ствари (рокови и форма приговора, дејство пропуста при-говора и др.).

28. Што се фреквенције електричне енергије пак тиче за њено одржавање одговорност је Општим условима пребачена на произвођача енергије.

Према нашем праву, то је опште правило, у продаји на мало оно је и императивне природе, купцу, дакле, потрошачу, за квалитет одговара организација која му је продала произ-вод. Консеквентно пратећи ову логику резонувања, која, изме-ђу осталог, полази и од чињенице да је продавац, било он трго-винска организација или други учесник у промету робе и услу-га, у правном односу поводом продаје робе са купцем — за ква-литет у целини треба да одговара купцу, уместо произвођача, продавац, тј. електродистрибуција³⁰⁾.

Ако се и не сагласимо са једним оваквим схватањем, ипак једна таква одредба Општих услова о испоруци електричне енер-гије би без веће дилеме могла бити оцењена од стране судова као пример рестиктивне клаузуле и оглашена ништавом (в. Ни-штавост неких одредаба Општих услова — чл. 143. Закона о облигационим односима). Чини се да овом правном расуђивању не би могла да се супротстави чињеница да фреквенцију у мрежи дистрибутера одржава произвођач и да дистрибутер нема већих техничких могућности да регулише њену вредност.

²⁹⁾ В. чл. 18, ст. 1. т. 6. Закона о електропривреди и чл. 45. Општих услова.

³⁰⁾ Чл. 4. и 15. Закона о основама пословања организација удру-женог рада у области промета робе и услуга у промету робе.

29. *Одговорност потрошачима за неосновану обуставу испоруке енергије неправилном проценом да су повредили своје одређене законске обавезе.* — И потрошач из правног односа који заснива у вези са коришћењем енергије са електродистрибуцијом има одређене обавезе које су утврђене законом: да измири обавезе за испоручену енергију у роковима утврђеним уговором; одржава електроенергетске објекте тако да испуњавају прописане техничке услове; својим објектима не омета нормалну испоруку енергије другим потрошачима; вршно оптерећење (постигнуту снагу енергије) сведе на одговарајућу меру; омогући овлашћеним лицима дистрибутера приступ до мерних уређаја, инсталација и прикључака; омогући правилно регистровање утрошка енергије; троши енергију у складу са условима утврђеним у електроенергетској сагласности и уговором утврђеним условима; уздржава се од препродаје енергије; придржава се редоследа и начина органичења потрошње енергије у случају опште nestaшице и др. Уколико он не извршава те своје обавезе, дистрибутер има, на основу закона, право да обустави да му испоручује енергију³¹⁾. Али зато и потрошач коме је дистрибутер неосновано обуставио испоруку, односно потрошач коме дистрибутер не настави испоруку електричне енергије након утврђивања да му је ова неосновано обустављена, има право да захтева од дистрибутера накнаду штете. Законом о електропривреди и Општим условима овај вид штете није прецизиран што значи да би се на основ њеног настанка и обим примењивала општа правила о одговорности за проузроковану штету из Закона о облигационим односима (правила о одговорности за деликтну штету).

30. *Одговорност за повреду обавезе обавештавања потрошача о обустави и ограничавању испоруке енергије.* — Још једна обавеза коју установљава закон за организацију која се бави дистрибуцијом електричне енергије јесте да писмено обавести потрошача који не извршава своје обавезе о обустави испоруке, као и да путем средстава јавног информисања обавести потрошаче да ће вршити ограничење или обуставу испоруке због опште nestaшице енергије, планираним и очекиваним сметњама и прекидима испоруке³²⁾, затим, о прекиду испоруке због радова на енергетским објектима и прикључењу нових потрошача и у још неким случајевима утврђеним Општим условима³³⁾.

Циљ извршавања ове обавезе јесте да се пружи могућност потрошачима како би они могли да предузму одговарајуће мере којима ће избећи или смањити могуће штете. Повредом те своје обавезе дистрибутер одговара потрошачу за штету коју му је због тога причинио. И овде Закон о електропривреди и Општи услови посебно не интервенишу, те долазе до примене општа правила о грађанско-правној субјективној одговорно-

³¹⁾ Чл. 31. Закона о електропривреди и чл. 70. Општих услова.

³²⁾ Чл. 32. и 34. Закона о електропривреди и чл. 70. Општих услова.

³³⁾ Чл. 69. Општих услова.

сти (деликтној или уговорној већ зависно да ли је у питању законска или уговорна обавеза обавештавања).

31. *Посебни случајеви одговорности потрошачу — грађанско-правна одговорност за повреду осталих обавеза и понашања које електродистрибуција има према потрошачима.* — Електродистрибуција има и друге дужности осим оних које смо раније изложили. Њиховом повредом такође настаје њена грађанско-правна одговорност. Тако је, на пример, Законом о електропривреди утврђена њена дужност да у складу са техничким прописима и другим техничким могућностима одреди заштитне мере и изда сагласност за извођење радова сопственицима и носиоцима других права на непокретностима које се налазе испод, изнад или поред електроенергетских објеката и постројења за дистрибуцију енергије којима би се ометала дистрибуција или угрожавала сигурност људи и имовине. Општим условима је, затим, одређено да: испоручилац не може да потрошачу откаже уговор о испоруци енергије ако се потрошач придржава уговора и Општинских услова; потрошача обавештава о неисправности које примети на електроенергетским објектима које могу да утичу на нормални рад енергетских постројења потрошача, а на потрошачев захтев и о јачини очекиване струје земљоспоја и снаге кратког споја на његовом прикључку; уграђује споразумом постављене уређаје за аутоматско укључење електромагнетских уређаја и постројења потрошача; ове објекте потрошача одржава у исправном стању, итд., итд.³⁴).

Ови случајеви грађанско-правне одговорности не изазивају веће дилеме. Одговорност електродистрибуције која настаје повредом обавеза које она има на основу закона расправљала би се према општим правилима одговорности за проузроковану штету из деликта (Закон о облигационим односима, чл. 154. и даље), а она која настаје повредом уговора о испоруци, односно Општинских услова правилима о уговорној одговорности за причињену штету (Закон о облигационим односима, чл. 262. и даље).

III. НЕКА ПИТАЊА ОСИГРАЊА ОД ОДГОВОРНОСТИ ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈЕ

32. Важећа Правила за осигурање од одговорности по којима се осигурава и грађанско-правна одговорност организација електродистрибуције немају допунске одредбе које би, уз примену основних одредаба, изразиле специфичности извора ризика у осигурању од одговорности ових организација.

Циљ допунских одредби о осигурању од одговорности организација електродистрибуције у предлогу нових Општинских услова јесте да овој организацији као осигуранику, пружи потпу-

³⁴) Закон о електропривреди, чл. 45; Општи услови, чл. 21, чл. 63, чл. 72, чл. 74, чл. 75.

нију заштиту у односу на заштиту која им се пружа основним одредбама, тј, покрићем штете из основних ризика и тзв. „чисто имовинских штета” — оних које се иначе обухватају осигурањем и према Општим условима који су сада на снази (које су то штете биће још речи у закључку рада).

Потпуно сагледавање оног што је предложено у тим допунским одредбама у предлогу нових услова сада, после доста детаљног испитивања облика и случајева одговорности, дозвољава да се сагледа ширина покрића и заштите која би се пружала организацијама електродистрибуције и, пре њиховог усвајања, изврше потребне корекције. Ми ћемо у том правцу дати само неке опаске, с обзиром да је тежиште у раду, из разумљивих разлога, морало бити посвећено проблемима одговорности и да је у том разматрању исцрпен расположиви простор.

33. Према формулацији одредби о дистрибуцији електричне енергије као посебном извору опасности у предлогу нових услова, заједнице осигурања имовине и лица би предузимале у осигурање штете које претрпи потрошач повредом свих њених обавеза — уговорних и законских, оних које је дистрибуција преузела уговором и које су тим правним актом, односно Општим условима о испоруци енергије предвиђене, или настају из тог основа а уређене су Законом о електропривреди (законске уговорне обавезе), као и оних које дистрибутер има у својству оног субјекта електроенергетског система који непосредно потрошачу испоручује енергију.

Ради сагледавања проблема цитираћемо ту одредбу: „Ако се посебно уговори, осигурање обухвата и случајеве у којима постоји одговорност осигураника за штете које претрпи потрошач електричне енергије (због недозвољеног одступања од називног напона или фреквенције, због обуставе и прекида у испоруци електричне енергије и у другим случајевима уколико је осигураник одговоран за штету)” (чл. 23. ст. 1).

Овако одређеним покрићем заједнице осигурања би надокнађивале штете и лицима која су се самовласно прикључила на дистрибутивну мрежу будући да законодавац потрошачем сматра и таква лица, али и штете за које дистрибутер не одговара (фреквенција).

Ићи на тако предложену формулацију Општих услова значи за осигураче да они прихватају консеквенце из чињенице да све штете које би они надокнађивали нису ушле као основ за израду адекватних тарифа пошто нису ни биле присутне приликом израде услова. У овој области, шта више, нема довољно релевантних података који би се могли користити у раду актуара на изради тарифе.

Друга могућност би била да се покриће сузи. Једна од солуција би могла да буде да се у осигурање прихвате штете које настају повредом основних обавеза из уговора о испоруци енергије. У том смислу текст ове одредбе би могао да гласи: „Ако се посебно уговори, осигурање обухвата и случајеве у којима постоји одговорност осигураника за штете које претрпи

потрошач електричне енергије у вези са извршавањем његове уговором о испоруци, односно самоуправним споразумом о удруживању утврђене обавезе на испоруку електричне енергије у погледу доцње, квантитета и квалитета испоручене енергије”.

При формулисању покрића у оквиру ове друге могућности треба имати у виду да се уговором о испоруци дистрибутер може јаче да обавезе (да преузме гаранцију већег степена сигурности потрошачу у непрекидном снабдевању и обавезу на накнаду испоруке неиспоручених количина за коју није одговоран и чијим неизвршењем наступа један нови облик уговорне одговорности дистрибуције, па и питање њеног покрића кроз осигурање). Осим тога, услови би требало да реше питање покрића одговорности за испоруку уговорене количине енергије која не одговара обавезама које је електродистрибуција преузела самоуправним споразумима о основама плана републичке и регионалне интересне заједнице електропривреде, планом основне заједнице и својим планом, с обзиром на познату околност да потрошачи не могу у делегатском систему у оквиру ових интересних заједница да обезбеде довољну заштиту својих интереса (чиме се и доводи у питање примена општег правила из Закона о облигационим односима о односу између самоуправних споразума и уговора који нису у сагласности са њима и пуноважности уговора који су супротни статутима и другим општим актима). То јасно указује да се израда добрих општих услова у овом домену може постићи само у сарадњи заједница осигурања са организацијама електродистрибуције у којој би требало решити и питања мериторног доказивања штета потрошачима и контроле коју би у том домену вршиле заједнице осигурања, али и отклонили недостаци Општих услова о испоруци електричне енергије.

34. У осигурању од одговорности електродистрибуције важно место имају и одредбе о искључењу из осигурања. Неке особености извора опасности из дистрибуције електричне енергије морале би добити своју афирмацију кроз искључење, на пример, штета потрошачима који су самовласно прикључили своје електроенергетске објекте на електроенергетску мрежу, (неких) штета потрошачима које су настале у време када су према закону они требали бити искључени са енергетске мреже (пример обуставе испоруке која се може спровести према потрошачу који користи енергију без електроенергетске сагласности или потрошачу чији објекти не испуњавају прописане техничке услове) и штете потрошачима за које се утврди да их је дистрибутер прикључио на мрежу а да за то нису постојали технички и други прописани услови.

35. Ако се, међутим, пође од тога које су штете покривене осигурањем од одговорности електродистрибуције према садашњим условима — кроз основне ризике и допунски ризик „чисте имовинске штете” може се констатовати да је то један обим покрића који је доста широк, с обзиром да покрива део у раду испитаних обавеза дистрибутера, али да вероватно не за-

довољава све захтеве ових организација и осигурача пошто изван њега остаје непокривен један број штета³⁵).

ЗАКЉУЧАК

36. Грађанскоправна одговорност организација које се баве дистрибуцијом електричне енергије је вишедимензионална. Настаје као резултат повреде великог броја дужности које она у вршењу своје делатности и као субјекат електроенергетског система који је основни испоручилац потрошачима електричне енергије има на основу Закона о електропривреди и уговора о испоруци, односно Општих услова (уговора) о испоруци електричне енергије, или настаје тако што приликом обављања своје делатности, и изван тога, чини штете имовинским интересима и личности других лица (потрошачима и другим).

Сви ти случајеви који изазивају настанак њене грађанскоправне одговорности, било да улазе у домен, деликтне, вануговорне или уговорне одговорности, изузев одговорности за повреду обавезе на испоруку електричне енергије преузете уговором о испоруци према потрошачу, углавном, остварују своје функције и у том смислу су, применом општих правила о одговорности садржаним у Закону о облигационим односима, задовољавајуће нормирани.

37. Одговорност за повреду обавезе на испоруку енергије преузете уговором о испоруци нармира се републичким, односно покрајинским законима о електропривреди и уговором о испоруци електричне енергије, односно Општим условима (уговора) о испоруци. Карактеристика ове одговорности, која је несумњиво од највећег друштвеног и привредног значаја, јесте да је она раздробљена између више субјеката. Електродистрибуција као непосредни испоручилац енергије потрошачима и субјекат уговорног односа о испоруци енергије („производа“ свих електропривредних организација) поводом које се налази у непосредном правном односу са потрошачем не одговара у целини за уредно извршење обавезе на испоруку. За квалитет испоруке у погледу фреквенције Општим условима је одговорност пребачена на произвођача енергије. Бројни случајеви који искључују одговорност дистрибутера за количину испоручене енергије и који обухватају и неке догађаје и околности за које би иначе дистрибутеру одговарао произвођач енергије или њен преносилац говоре о томе да се одговорност дистрибутера своди на начело о субјективној одговорности у најужем смислу те речи.

³⁵ Преглед 93 штете ЗОИЛ „Дунав“ из основа одговорности ових организација у 1982. г., показује да је из основа одговорности по основу опасне делатности (37) и одговорности за штете које причини радник електродистрибуције потрошачу (19) било укупно 56 пријављених штета. Из основа одговорности за испоруку у односу на количину и квалитет било је 12 (за 20 није било података, а за 5 се основ није могао утврдити).

Правилност решења овде указује на одговорност дистрибутера према потрошачу за све субјекте јединственог електроенергетског система у односу на квалитет и количину енергије која им се испоручује према закљученом уговору и решавање њихове међусобне одговорности које је *res inter alios acta* за потрошача. Само на том правилу заснована одговорност за квалитет и количину енергије која се испоручује одговара начелу јединства електроенергетског система и карактеру делатности електропривредних организација као делатности од посебног друштвеног интереса чији циљ на подручју одговорности јесте заштита интереса грађана и других лица чији је незаменљив услов живота и пословања редовно снабдевање квалитетном електричном енергијом. Заштита интереса дистрибутера и других електропривредних организација кроз правила о одговорности која се мора респектовати не може постати превалентна у односу на интересе потрошача управљене на уредну испоруку енергије. То, међутим, недвосмислено указује и на потребу поштравања одговорности дистрибутера у односу на садашње стање у тој области. Ограничавајући фактор у успостављању једног система одговорности дистрибутера за уредно испуњење обавезе на испоруку енергије у правцу њеног проширивања — у релацијама између поштравања те одговорности и институционализирања његове објективне и неограничене одговорности — не треба тражити у заостајању у развоју електроенергетских капацитета колико у томе да код нас није остварено јединство југословенског, нити у пракси републичког електроенергетског система. Ипак, усавршавање система одговорности дистрибутера за испоруку електричне енергије у минимуму захтева ревизију значајног броја елемената режима те одговорности онако како је данас уређен, пре свега, оних околности и догађаја који искључују одговорност дистрибутера, ради отклањања решења Општих услова која су *contra lege*, односно садрже рестриктивне клаузуле, као и оних елемената тога система, који се појављују код одговорности и у извршењу неких других обавеза електродистрибуције, која су непрецизна и недовољно јасна. Сва та усавршавања би значајно допринела правној сигурности потрошача и пружила основ за установљење адекватног система осигурања од штета која производњу из делатности електродистрибуције (осигурања одговорности и непосредних осигурања са потрошачима енергије).

38. Осигурање од одговорности организација електродистрибуције онако како се данас спроводи према јединственим југословенским Општим условима за осигурање од одговорности има за предмет покрића њену деликтну одговорност, и неке случајеве уговорне одговорности, као што би била одговорност за квалитет испоручене енергије ако за последицу има оштећење или уништење ствари, као и неке друге, као што је одговорност за количину испоручене енергије, кроз допунско осигурање тзв. „чисте имовинске штете“. У примени ових услова могуће је запазити да су на бази њих исплаћиване штете

које нису покривене осигурањем и уз то прелазе оквир у коме постоји одговорност дистрибутера за испоруку енергије. Један од разлога томе јесте да кадровима у осигурању није довољно познат правни режим грађанскоправне одговорности а тиме и осигурања ових организација.

Предлог нових Општинских услова кроз тзв. допунско осигурање ризика из делатности електродистрибуције, чијем формулисању није претходило истраживање грађанскоправне одговорности ових организација, обухваћени су сви случајеви грађанскоправне одговорности ових организација — они који су већ покривени основним ризицима у том осигурању и они који нису били сагледани приликом израде услова, те и нису изражени кроз тарифу премија и друга пословна акта.

Имајући у виду тежину могућих ризика из одговорности електродистрибуције и потребу за установљавањем за све случајеве одговорности као изворе ризика и елементе осигураног случаја економске цене осигурања, затим, да до изражаја у осигурању дође покриће одговорности електродистрибуције онако како је она уређена републичким односно покрајинским законима и Општинским условима, са практичне стране, најповољније би било да се јединственим условима осигурања од одговорности регулише само покриће штете из тзв. деликтне одговорности електродистрибуције, а да се за покриће штета које настају повредом њених уговорних и неких законских обавеза које проистичу из њеног места у електроенергетском систему као испоручиоци енергије потрошачима израде допунски услови осигурања и њима реши и питање „чисто имовинске штете“. Тиме додуше неће бити потпуно обезбеђени интереси потрошача, те на овом подручју има простора за развој непосредних осигурања са потрошачима електричне енергије.

SUMMARY

LIABILITY AND INSURANCE AGAINST LIABILITY FOR DAMAGES RESULTING FROM THE BUSINESS ACTIVITIES OF THE ORGANIZATIONS OF ASSOCIATED LABOUR ENGAGED IN THE DISTRIBUTION OF ELECTRIC POWER

In civil law, the liability of enterprises in the business of distribution of electric power is multi-dimensional. It is the result of the abuse of many duties these enterprises have in performance of their business activity as well as a factor of the electric power system supplying electric power to the consumers under the provisions of the Electrical Manufacturing Industry Law and the Contract of Supply i.e. General Conditions (contractual) of Supply of Electric Power, or the result of damages caused to the property interests and injuries inflicted to other parties (consumers etc), in the performance of their business activities, or other activities.

Liability for breach of obligations for the supply of power undertaken under the Contract of Supply is regulated by the Republic or Provincial Electrical Manufacturing Industry Laws and the Contracts of Supply of Electric Power i.e. the General Conditions (contractual) of Supply. The characteristics of this liability, which is undisputably of the utmost social and economic significance is that it is distributed among several factors. This clearly points to the inevitable existence of the need to intensify the liability of the distributing organisations in respect of the present situation in this field. The limiting factor in the establishment of a system of liability of the distributing organisations for the orderly fulfilment of duties or obligations in the supply of power with a view to its expansion — between the intensification of that liability and the institutionalisation of objective and unlimited liability — should not be sought in the lagging behind of the development of the electrical manufacturing industry but rather in that the unity of the Yugoslav or for that matter republic electrical manufacturing system has not been achieved in practice.

Insurance against liability of the distributing organisations of electric power as it is applied today in accordance with the Uniform Yugoslav General Conditions for the Insurance Against Liability deals with the covering of liability for its offenses, and certain cases of contractual liability such as the liability for the deficient quality of supplied power if it should result in the damage or destruction of property, as well as some others, such as liability for the deficient quantity of power supplied, through supplement insurance against the so-called „clean property damages“.

RÉSUMÉ

LA RESPONSABILITÉ ET L'ASSURANCE CONTRE LA RESPONSABILITÉ POUR LES DOMMAGES CAUSÉS PAR L'ACTIVITÉ DES ORGANISATIONS DE TRAVAIL ASSOCIÉ QUI S'OCCUPENT DE LA DISTRIBUTION DE L'ÉNERGIE ÉLECTRIQUE

La responsabilité civile des organisations qui s'occupent de la distribution de l'énergie électrique est pluridimensionnelle. Elle prend naissance comme résultat de la violation d'un grand nombre de devoirs dans l'exercice de leur activité et comme sujet du système électro-énergétique qui est le pourvoyeur principal des consommateurs de l'énergie électrique dont elles sont investies en vertu de la Loi relative à l'électro-économie et des contrats relatifs à la fourniture, ou des Conditions générales (contrats) concernant la livraison de l'énergie électrique, ou elle prend naissance de telle sorte qu'à l'occasion de l'exercice de son activité et en dehors d'elle, elle cause des dommages aux intérêts des biens et aux intérêts personnels des autres personnes (aux consommateurs et aux autres).

La responsabilité pour la violation de l'obligation de livrer l'énergie assumée par le contrat relatif à la livraison de l'énergie est spécifiée par les normes des lois des républiques fédérées et des provinces autonomes relatives à l'électro-économie et par la loi relative à la livraison de l'énergie électrique, ou par les Conditions générales (les contrats concernant la livraison. La caractéristique de cette responsabilité, qui est incontestablement de la plus grande importance sociale et économique consiste en ce qu'elle est fragmentée entre plusieurs sujets.

Il est nécessaire de corroborer la responsabilité des distributeurs par rapport à l'état actuel dans ce domaine. Et limitant le facteur dans l'établissement d'un système de la responsabilité des distributeurs pour l'accomplissement normal de l'obligation de distribuer l'énergie dans le sens de son élargissement — dans les relations entre la corroboration de cette responsabilité et l'institutionnalisation de sa responsabilité objective illimitée — il ne faut pas chercher dans le retard existant dans le développement des capacités électro-énergétique mais dans le fait que l'unité n'est pas réalisée dans le système yougoslave ni dans la pratique du système électro-énergétique des républiques fédérées.

L'assurance contre la responsabilité des organisations de l'électro-distribution telle qu'elle est aujourd'hui appliquée d'après les conditions générales yougoslaves uniformes concernant l'assurance contre la responsabilité a pour objet la couverture de sa responsabilité délictueuse et certains cas de la responsabilité contractuelle, telle que serait la responsabilité concernant la qualité de l'énergie fournie si elle a pour conséquence l'endommagement ou la destruction de la chose, ainsi que certains autres, telle que la responsabilité pour la quantité de l'énergie livrée par l'intermédiaire de l'assurance complémentaire appelée „le propre dommage porté aux biens”.

En prenant en considération la gravité des risques possibles de la responsabilité de l'électro-distribution il est nécessaire pour établir dans tous ces cas de la responsabilité en tant que sources des risques et éléments du cas assuré des prix économiques de l'assurance, à ce que dans l'assurance prenne toute sa portée la couverture de la responsabilité de l'électro-distribution de la manière comme elle est organisée par la loi des républiques fédérées et des provinces autonomes et par les Conditions générales, au point de vue pratique il serait le plus opportun que par les conditions uniques de l'assurance contre la responsabilité soit réglée seulement la couverture du dommage de ce que l'on appelle la responsabilité délictueuse de l'électro-distribution, et que pour la couverture des dommages qui se produisent par la violation de ses obligations, obligations contractuelles et certaines autres obligations légalés qui découlent de sa place dans le système électro-énergétique en tant que livreur de l'énergie aux consommateurs des conditions complémentaires soient élaborées et de résoudre par celles-ci la question du „propre dommage porté aux biens”. Par là, certainement, ne seront pas entièrement sauvegardés les intérêts des consommateurs, de sorte que dans ce domaine il y a de la place pour le développement des assurances directes avec les consommateurs de l'énergie électrique.